

Overweging 24 juni 2018

Geboorte Johannes de Doper, op de drempel van een nieuwe tijd

Lezingen: Jesaja 40, 1-8; Handelingen 13, 14b-26; Lucas 1, 57-66.

Vandaag vieren we de geboorte van Johannes de Doper, de neef van Jezus van moeders kant. Zijn naam geeft aan dat in hem Gods genade zichtbaar wordt en dat hij Gods genade belijdt in zijn verkondiging. Een genade die zichtbaar wordt in zijn geboorte en in zijn oproep tot bekering en levensvernieuwing; en ook in zijn verkondiging van het nieuwe dat God in Christus tot stand brengt. Hij wijst Jezus aan als het Lam van God dat de zonde van de wereld wegneemt. Een boodschap die bij velen in goede aarde valt, verlangend als men is naar bevrijding van onderdrukking en naar een herstel van het verbond. Johannes had vele volgelingen, zodanig dat men in hem ook wel de Messias zag, wat hem doet zeggen: "ik ben de Messias niet". Verlangen naar het nieuwe lijkt wel een universeel verschijnsel. Niet alleen als religieus verlangen, maar ook als seculier wereldlijk verschijnsel.

Het is zowat 50 jaar geleden dat ik in het Londense Shaftesbury theatre de musical Hair bijwoonde. Het was echt wat je noemt een event, en voor mij een zeer indrukwekkende belevenis. De hippie flower power rock opera doorbrak allerlei taboes (gesymboliseerd door de lange-haardracht) met betrekking tot seks, gender, ras, normativiteit, vijanddenken, burgerlijke kaders, gezag en persoonlijke vrijheid. In die tijd was daar natuurlijk al stevig aan gerammeld, maar hier kwam het bij elkaar in een overrompelend theaterstuk. En heel de zaal werd erin meegenomen. Een van de nummers heet Aquarius en gaat over het aanbreken van het tijdperk van Waterman, een van de 12 tekens van de dierenriem. Een tijdperk naar verluidt gekenmerkt door creativiteit, persoonlijke verdieping en spirituele groei, verbondenheid, innerlijke vrijheid, intuïtiviteit, heelheid. De dageraad van een nieuwe tijd, een New Age van holisme en verbondenheid in plaats van macht en verdeeldheid. Een zeer aansprekend ideaal waarin we ook graag wilden geloven, hoewel we meer inzetten op vrijheid dan op holisme. Dat zal wel met de leeftijd te maken gehad hebben ;-). Niettemin werd ik erg aangesproken door het idee van een universeel bewustzijn dat alles met alles verbindt. Ik had werkelijk het gevoel dat hier het begin van iets nieuws plaatsvond.

Dit uitzien naar een nieuwe tijd en het geloof in de mogelijkheid ervan treffen we in vele culturen aan. Het sluit aan bij de cyclus van dag en nacht, van herfst, winter en lente en zomer, die dan ook als metaforen voor tijden van verval en opbloei gebruikt worden. Denk maar eens aan een titel als Herfsttij der Middeleeuwen, het grote werk over het einde van de Middeleeuwen van Johan Huizinga en De Ondergang van het Avondland (Untergang des Abendlandes) over het einde van de westelijke cultuur door Oswald Spengler. Aan de andere kant beschikken we over utopische fantasieën, aangezien de verlangde wereld niet voorhanden is. Zoals bijvoorbeeld Walden, een sociaal experiment van de psychiater en schrijver Frederik van Eeden, Utopia van Thomas More waarin hij de ideale staat beschrijft, zoals Karl Marx in *das Kapital* de groei naar een voor hem ideale samenleving uiteenzet. Deze voorbeelden maken duidelijk dat men de wereld zoals die is, niet ideaal vindt. Dat en de manier waarop men de mens, als individu en sociaal wezen, beoordeelt liggen ten grondslag aan de maatschappelijke vernieuwing of omwenteling. Maar meer nog dan het werken aan een goede wereldordening onthult het verlangen naar een nieuwe tijd dat we onze wereld in meerdere of mindere mate als een dystopie beschouwen, als een plek waar we ons eigenlijk niet helemaal thuis voelen, en die soms bedreigend en angstwekkend is. Het verlangen heeft van doen met onze eigen existentie. Het is het antwoord op een onzeker en bedreigd bestaan.

In de Schrift wordt het aangeduid als van God verwijderd zijn, als verweesd zijn, als woestijn, ballingschap, duisternis en gebrek aan toekomstperspectief. Het verlangen sluit in de gestalte van

hoop aan bij de trouw van God. De beelden die bij dit verlangen horen zijn: thuiskomst, voorspoed en veiligheid, nieuwe hemel en nieuwe aarde, nieuwe schepping.

We zingen dit verlangen en deze hoop biddend uit in lied Gb 709 van Ad den Besten: “Gij hebt, o God, dit broze bestaan gewild, hebt boven ’t nameloze mij uitgetild. Laat mij dan dankbaar leven de volle tijd, geborgen in de bevende zekerheid, dat ik niet uit dit smal en onvast bestand van mijn bestaan zal vallen dan in uw hand”.

Het drukt uit dat we dit bedreigd bestaan eigenlijk alleen in dankbaarheid en gerustheid, hoe wankel die ook kan zijn, kunnen leven in het geloof dat ons bestaan, in beginsel en uiteindelijk, in Gods hand geborgen is.

De dageraad van een nieuwe tijd en een nieuwe schepping. Daarmee associeer ik Johannes de Doper. In het Oosten wordt hij Prodromos genoemd, de Voorloper. Hij loopt vooruit op en verwijst naar wat en met name naar wie na hem komt. Namelijk naar Hem in wie een nieuwe schepping zich aandient en die ons bestaan boven het nameloze uittilt en een naam bij God geeft. En dit alleen maar op grond van diens genade. In menselijke zin wordt deze geopenbaard in de geboorte van Johannes zelf bij een oud en kinderloos echtpaar. In religieus menselijke zin in zijn verkondiging van de Messias, de Gezalfde van God die het kwaad van de wereld wegneemt. Zo staat zijn oproep tot bekering in lijn met de verlossing van zonden. Met de naam Johannes, God is genadig, wordt als het ware de menselijke lijn van het bloed doorbroken. Hij wordt niet naar zijn biologische vader genoemd, maar ontvangt een naam waarin Gods werkzaamheid onder de mensen oplicht. Hetzelfde gebeurt nog sterker in Jezus.

Met de Messias breekt een nieuwe tijd en een nieuwe schepping aan. Dat wil zeggen: niet absoluut nieuw, maar een nieuwe fase in het verbond, een nieuwe gestalte van Gods belofte en een nieuwe openbaring van zijn trouw. De bekering die Johannes preekt maakt de weg recht en maakt ruim baan voor de komst van de Messias en daarmee voor de vervulling van de schepping. Het is de dageraad van het eschaton, de definitieve vervulling van Gods belofte, de belofte die eigenlijk het brood voor onderweg is waar het Godsvolk van leeft, het woord van God dat stand houdt in de tijd, zolang die ook maar duurt.

Aangezien Johannes opereert op de drempel van de vervulling wordt hij ook gezien als Elia, van wie het verhaal gaat dat hij zou verschijnen bij de komst van de Messias. Daardoor wordt ook Jezus geïdentificeerd als die Messias. De verhalen betreffen dan ook geen historiografische waarheid, het is heilsverkondiging. Erop gericht om Gods grote daden van genade en barmhartigheid en verlossing te verkondigen. Verhalen die ons vertrouwen en geloof versterken.

De nieuwe schepping komt niet zomaar tot stand, zo leert de ervaring ons. Een beleving van de bevrijdende kracht van het nieuwe betekent nog niet de verlossing van de wereld. De vervulling van de belofte geschiedt op zijn tijd. Maar dat betekent niet dat we gedwongen zijn lijdzaam af te wachten: ‘stil maar, wacht maar, alles wordt nieuw’. In Christus is de belofte vervuld en is de nieuwe schepping gekomen. Ook voor ons, zij het in hoop. Zij het in geloof en niet in de aanschouwing.

Wij worden vernieuwd door het geloof en door omkeer. Dat is het revolutionaire inzicht. Dat de nieuwe schepping niet buiten ons is, maar in ons. “Wie in Mij gelooft heeft eeuwig leven”, zegt Jezus in het Johannesevangelie. Paulus schrijft in zijn tweede brief aan de christenen van Korinthe: “zo is dan iemand die in Christus is, een nieuwe schepping. Het oude is voorbij, het nieuwe is er al”. De wereld wordt niet vernieuwd, wanneer wijzelf niet vernieuwd worden.

In doop en eucharistie ontvangen we die nieuwe schepping en de identiteit van Christus. Dat is de naam die we bij God ontvangen: geliefde, gezalfde. Dat is de betekenis van de zending die we na de communie ontvangen met de woorden: “blijf in Christus en Christus blijft in u”. Daarmee zijn we teken van Gods aanwezigheid in de wereld. De nieuwe schepping die oplicht in de oude wereld. Onafhankelijk van het tijdperk waarin we leven. Gods tijd is nu.

Het lost de enorme problemen van de wereld niet op, maar het geeft er wel perspectief aan. Het biedt bovendien een handelingsrichting. Wanneer we in Christus zijn, gaan we anders met de wereld en onze medemensen om. Ook daarin wordt het nieuwe zichtbaar en tastbaar. Mogen we dan telkens weer de geestkracht ontvangen om te blijven geloven in onze idealen en visioenen in het vertrouwen dat zij aansluiten bij de bedoeling van de schepping. Amen.